

LOBOTKA, A.: UMĚLÁ INTELIGENCE Z POHLEDU ANTIDISKRIMINAČNÍHO PRÁVA A GDPR

ANNA STÁRKOVÁ¹

LOBOTKA, A.: *Umělá inteligence z pohledu antidiskriminačního práva a GDPR*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 196 s. ISBN: 978-80-7598-581-1

Andrej Lobotka se ve své monografii, publikované nakladatelstvím Wolters Kluwer v roce 2019, věnuje umělé inteligenci, a to z pohledu antidiskriminačního práva a práva na ochranu osobních údajů. Tedy právními oblastmi, které v současnosti poskytují primární nástroje na obranu obětem diskriminace způsobené algoritmickým rozhodováním těchto systémů, ať už bez zásahu člověka či za jejich pomoci.

Ač v roce vydání recenzované publikace jednotná právní definice pojmu *umělé inteligence* ještě neexistovala, dnes je její podoba alespoň předběžně ustálena díky návrhu Aktu o umělé inteligenci² Evropské komise. Tato navazuje na činnost expertní skupiny HLEG,³ ze které prozřetelně vychází rovněž autor recenzované publikace. Nic proto nebrání pro účely recenze této publikace systém umělé inteligence vymezit slovy návrhu jako „*software, který je vyvinut pomocí jedné nebo více technik a přístupů uvedených v příloze I, a který může pro danou sadu cílů definovaných člověkem generovat*

¹ Mgr. Anna Stárková je studentkou kombinovaného doktorského studia na Ústavu práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Kontaktní e-mail: amv.starek@gmail.com.

² Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se stanoví harmonizovaná pravidla pro umělou inteligenci (Akt o umělé inteligenci) a mění určit legislativní akty Unie ze dne 21. dubna 2021, COM(2021) 206 final, 2021/0106 (COD) (dále jen „Akt o umělé inteligenci“).

³ Nebo-li High-level Expert Group on AI.

výstupy, jako je například obsah, predikce, doporučení nebo rozhodnutí ovlivňující prostředí, s nimiž komunikují“.⁴ Tato definice tak zahrnuje rychle se vyvíjející skupinu technologií s různou úrovní samostatnosti, které mohou přinést širokou škálu výhod v celém spektru průmyslových odvětví a společenského života.

Tytéž prvky a techniky, které jsou pak motorem socioekonomických přínosů umělé inteligence, mohou rovněž přinášet nová rizika, pročež monografii zabývající se touto problematikou tak lze jedinečně přivítat. To platí tím spíše, že Česká republika má potenciál stát se v této oblasti světovou velmocí. S takovou aspirací je však spojena velká odpovědnost, a to, zda tento potenciál dokážeme využít, záleží mimo jiné na kvalitě komunikace, předporozumění a náladě ve společnosti. Svou publikací autor k této informovanosti veřejnosti bezesporu přispívá, čímž zároveň posiluje schopnost vykonávat v předmětné oblasti efektivně veřejnou kontrolu. Hlavní úlohou této opožděné recenze je proto něžná pobídka autorovi, aby na své snažení ve světle regulačního vývoje navázal.

Mimo předmluvu a závěr je kniha členěna do tří částí. První část „Algoritmus a umělá inteligence“ čítá tři kapitoly a sestává hlavně z praktických příkladů vysvětlujících základní pojmy. Druhá část publikace „Diskriminace, jak ji odhalit a jak se před ní bránit“ obsahuje šest kapitol, ve kterých autor nejprve představuje relevantní právní oblasti a předpisy, prostřednictvím nichž vysvětluje, co to diskriminace je a jak je možné ji odhalit, aby následně čtenáře seznámil s právními prostředky, které jsou obětím tohoto jednání k dispozici k obraně. Poslední část „Samoregulace, spolupráce a veřejná kontrola“ se ve třech kapitolách postupně věnuje existujícím samoregulačním snahám systémů umělé inteligence, vzájemné spolupráci státu, soukromého sektoru a akademické obce v oblasti výzkumu, vývoje a využívání systémů umělé inteligence a jejich veřejné kontrole.

---

⁴ Viz článek 3 bod 1 Aktu o umělé inteligenci. Mezi techniky a přístupy umělé inteligence uvedené v příloze I patří „přístupy strojového učení, včetně učení s učitelem, bez učitele a posilovaného učení, používající celou řadu metod, včetně hlubokého učení; přístupy založené na logice a znalostech, včetně reprezentace znalostí, induktivního (logického) programování, znalostních základů, inferenčních a deduktivních mechanismů, (symbolického) uvažování a expertních systémů; a statistické přístupy, bayesovské odhadování, metody vyhledávání a optimalizace“.

První část publikace je rozsahově úsporná, neděje se tak ovšem nepřiměřeně na úkor její srozumitelnosti a pro laického čtenáře se takto publikace stává atraktivnější. V první kapitole „Co si představit pod pojmy „algoritmus“ a „umělá inteligence“?“ autor vymezuje ústřední pojmy publikace, které mezi řádky rovněž definují předmět celého pojednání a poplatnost klíčových zjištění. Znak uvedené v definici umělé inteligence jsou totiž společné dalšímu jí nadřazenému pojmu, který je pro vymezení předmětu publikace klíčový – algoritmus.⁵ Umělou inteligenci nelze od pojmu algoritmus oddělit, zatímco ne každý algoritmus je možné označit za umělou inteligenci. Jak autor sám uvádí: „Pro účely obrany před diskriminací je totiž zcela irelevantní, zda diskriminace byla způsobena systémem využívajícím umělou inteligenci nebo systémem využívajícím rozhodování pomocí jiného algoritmu, tedy algoritmického rozhodování, které ale přitom nesplňuje definici umělé inteligence.“⁶ S ohledem na výše uvedené je tedy nutné publikaci v první řadě vytknout, že ač je jejím předmětem algoritmické rozhodování v širším smyslu, název publikace odkazuje pouze na umělou inteligenci. Výběr titulu je tak zbytečně zavádějící, protože poplatnost závěrů z této publikace plynoucích přesahuje „buzzword“ umělé inteligence. Na druhou stranu nesporným pozitivem tohoto názvu je přímé adresování nejznámějšího rizika spojeného s umělou inteligencí, jímž je diskriminace. Autorovi se daří čtenáři vysvětlit, že umělá inteligence není hodná nebo zlá, ale že riziko spočívá zejména ve vstupních údajích či v účelu jejího užití. Dále je autora v rámci této části publikace třeba upozornit na to, že čtenáře dostatečně neupozorňuje na skutečnost, že klíčovým aspektem algoritmu z hlediska diskriminace je rozhodnutí a nevysvětluje, co je tímto rozhodnutím míněno. Tato skutečnost mezi řádky vyplývá pouze z praktických příkladů uvedených ve druhé kapitole „Proč umělá inteligence a jiný algoritmus v ně-

⁵ Podle Akademického slovníku cizích slov je algoritmus „předpis konečného počtu kroků, kterými je možno řešit stejnorodé úkoly, např. výpočty, programy pro počítač“ a „obdobný postup pro řešení třídy úloh konečným počtem úkonů, z nichž každý je přesně definován“ viz slovo „algoritmus“. Jazyková poradna ÚJČ AV ČR [online]. Internetová jazyková příručka, © 2008–2021 Jazyková poradna ÚJČ AV ČR [cit. 4. srpna 2021]. Dostupné z: www.http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=algoritmus.

⁶ LOBOTKA, A. *Umělá inteligence z pohledu antidiskriminačního práva a GDPR*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 8.

kterých případech diskriminují?“ a třetí kapitole „V jakých případech dochází k diskriminaci umělou inteligencí či jiným algoritmem nejčastěji?“, přičemž u příkladů z online prostředí je okamžik rozhodnutí pro čtenáře jen velmi těžko poznatelný (viz např. cílení reklamy, vytváření cenové politiky).

Druhá, nejobsáhlejší, část publikace je současně obecnou i zvláštní částí publikace. V první kapitole „Zákaz diskriminace“ autor informuje čtenáře, že zákaz diskriminace je v českém právním řádu upraven hned v několika právních předpisech, a tyto předpisy a související judikaturu dále přehledně analyzuje. Bezesporu nejzajímavější oblastí je zákaz diskriminace obsažený v zákoně o ochraně spotřebitele, podle něhož je možné konstatovat porušení zákazu diskriminace, aniž by k diskriminačnímu jednání došlo na základě některého z důvodů vymezených antidiskriminačním zákonem, čímž poskytuje nejširší a podle mého názoru pro praxi nejrelevantnější nástroj ochrany před diskriminací. Současně, jak ukazuje také k tomuto zákonu citovaná judikatura, je náročnější tyto případy identifikovat. Ač publikace již uvádí několik příkladů z praxe, zákaz diskriminace ve spotřebitelském právu by si kvůli šíři aplikovatelnosti zasloužil ještě více rozvinout. Autor předpisy obsahující zákaz diskriminace dále hodnotí, přičemž dospívá ke dvěma zásadním poznatkům pro další strukturu publikace, a to že problému identifikace porušeného právního předpisu, od kterého se odvíjí prostředek ochrany, předchází problém identifikace, že došlo k samotné diskriminaci. Autor proto ve druhé a třetí kapitole této části představuje právní předpisy, které mohou tento problém pomoci adresovat. Za primární nástroj k získání informací autor označuje GDPR⁷ ve druhé kapitole „Právní předpisy upravující zpracování a ochranu osobních údajů“, což nelze než kvitovat. Sama kapitola se ovšem nezaměřuje pouze na zásadu transparentnosti a s ní související plnění informační povinnosti, jakož i výkon práv subjektů údajů, ale pojednává o celé řadě dalších institutů zpracování osobních údajů (jako např. o zásadách záměrné a standardní ochrany

⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) (dále jen „GDPR“).

osobních údajů či posouzení vlivu na zpracování osobních údajů). Tyto mohou být užitečné pro provozovatele či uživatele systému umělé inteligence, ovšem pro čtenáře z řad subjektů údajů, kterým má být publikace určena především, tolik přínosné nejsou a ve světle úvodu k těmto kapitolám zbytečně odvádí pozornost čtenáře. Třetí kapitola „Zákon o svobodném přístupu k informacím“ stručně pojednává o druhém nástroji k získání předmětných informací a obsahuje vzor žádosti o poskytnutí informace, čímž potenciálnímu žadateli usnadňuje výkon jeho práv. Ve čtvrté kapitole „Speciální úprava týkající se algoritmů“ autor pro úplnost upozorňuje na několik ustanovení obsahující pravidla používání algoritmů, které se ovšem týkají veskrze bezpečnosti. Pátá kapitola „Právní prostředky ochrany před diskriminací“ představuje zvláštní a pro čtenáře z řad subjektů údajů zásadní část publikace, jelikož v ní jsou přehledně shrnuty právní prostředky ochrany před diskriminací.

Autor celkově uvádí čtrnáct prostředků na ochranu a v případech, kde to povaha těchto nástrojů dovoluje, poskytuje jednoduché vzory. V závěru této kapitoly pak autor shrnuje základní návod, jak postupovat v praxi. Tyto kroky lze jen kvitovat a doufat, že v budoucnu autor doplní tuto matici také o postup, který by osobám, které se domnívají, že byly diskriminovány, pomohl správně identifikovat právní předpisy, které se mohou dotýkat jejich případu, a podle toho zvolit správný prostředek ochrany před diskriminací. Takto by totiž bylo možné efektivně adresovat složitost a nepřehlednost úpravy diskriminace v různých právních předpisech. V poslední kapitole druhé části „Kterým směrem se bude právní úprava ubírat?“ je tlumočen záměr Evropské komise nevytvářet specifickou legislativu pro digitální svět, který byl o dva roky překonán právě návrhem Aktu o umělé inteligenci.

Třetí, poslední, část je rozsahově spíše úspornější – je určena především vývojářům, provozovatelům či uživatelům systémů umělé inteligence. Autor ve všech třech kapitolách této části analyzuje principy pro výzkum, vývoj nebo využívání algoritmické rozhodování, včetně rozhodování pomocí algoritmů umělé inteligence. V první kapitole „První snahy o samoregulaci systémů umělé inteligence“ se zaměřuje na principy vybraných subjektů ze

soukromé sféry, ve druhé kapitole „Vzájemná spolupráce státu, soukromého sektoru a akademické obce v oblasti výzkumu, vývoje a využívání systémů umělé inteligence“ pojednává o principech představených smíšenými expertními skupinami a ve třetí kapitole „Veřejná kontrola výzkumu, vývoje a využívání systémů umělé inteligence“ představuje principy nezávislých platforem a organizací. Obecně je možné tvrdit, že tato část přináší zajímavý a kvalitní přehled principů, které byly adoptovány v praxi a na trhu jsou pokládány za osvědčené cíle zvyšující úroveň ochrany diskriminovaných osob. Perspektivou odborné veřejnosti by bylo jistě zajímavé tyto principy dále rozvinout uvedením příkladů konkrétních opatření, kterými jsou tyto principy naplňovány v praxi.

Závěrem je třeba zdůraznit, že publikace i přes výše uvedené nedostatky dobře zpracovává zajímavé téma a adresuje nejznámější riziko spojené s umělou inteligencí. Srozumitelným výkladem napomáhá čtenáři tento stereotyp překonat. Kniha ve výsledku cílí spíše na laickou veřejnost. Pokud ovšem budou některé části určené subjektům zkoumajícím, vyvíjejícím či využívajícím systémy umělé inteligence (jako např. návrhy pravidel záměrné a standardní ochrany ve spojení s principy pro výzkum, vývoj nebo využívání algoritmického rozhodování) doplněny, mohou být přínosné i pro veřejnost odbornou, včetně právně vzdělaných osob. Zkrácení jiných částí (jako např. kapitoly věnované GDPR) by naopak přispělo k čtivosti. V současném stavu proto základní přínos publikace spatřuji právě v pomoci osobám, které se domnívají, že se staly obětí diskriminace, a ve vzdělání široké veřejnosti, která díky poskytnutým informacím může efektivně vykonávat veřejnou kontrolu, a tím motivuje podnikající subjekty k samoregulaci. Potenciál této publikace by proto měl být dále využit, její obsah aktualizován ve světle připravované regulace umělé inteligence, oproštěn od zbytečného a rozšířen o informace relevantní pro vývojáře, provozovatele a uživatele těchto systémů, které jsou klíčové pro prevenci a snížení případů porušení zákazu diskriminace jako takových. Nezbyvá tedy než zopakovat přání, aby tato opožděná recenze autora jemně pobídla k brzkému navázání na své úsilí.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).
